

№ 10 ԹՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՖԵԴԵՐԱ-
ՏԻՎ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ № 10

Պրոլետարներ բոլոր երկրների, միացե՛ք!

ԿԱՐԼ ՌԱԴԵԿ

I
ԿՈՄՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
ԳԵՐՄԱՆԻԱՅՈՒՄ

II
ԿԱՐԼ ԼԻԲԿՆԵՒՏԸ
(ԼԻԲԿՆԵՒՏԻ ՆԿԱՐՈՎ)

ԹԱՐԿՄ. Ա. Կ.

Գինն է 1 ռ.

ՀՐԵՏԱՐԸ ՈՒԹԻՒՆ
ՇԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԻ ԿՈՄԻՍԱՐԻԱՏԻ
ՄՈՍԿՎԱ—1918

№ 10 ԴՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՖԵԴԵՐԱ- ՏԻՎ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ № 10

Պրոլետարներ ըզլոր երկրների, միացէք!

ԿԱՐԼ ՌԱԴԵԿ

1911 Յ.Մ.

ԿՈՄՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
ԳԵՐՄԱՆԻԱՅՈՒՄ

ԿԱՐԼ ԼԻԲԿՆԵԽՏԸ

ԹԱՐԳՄ. Ա. Կ.

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԻ ԿՈՄԻՍԱՐԻԱՏԻ

ՄՈՍԿՒԱ—1918

Մ Ո Ս Կ Ի Ա
Տպարան Եղբ. Կ. և Ռ. ՄՈՒՐԱԴԵԱՆՆԵՐԻ
1918

ԿԱՐԼ ԼԻԲԿՆԵՐՏ

ԿՈՄՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒ- ԹԻՒՆԸ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅՈՒՄ

Օրերս տեղի ունեցաւ գերման «Սպարտակ» խմբակի և ձախ-արմատական խմբակների կոնֆերանսը, որ կոմմունիստական կուսակցութեան հիմքը դրեց Գերմանիայում: Կոմմունիստական կուսակցութիւնն այժմ քանակով թոյլ է Գերմանիայում: Նրա ղեկավար գործիչները նստած են պարոն Փիլիպ Շայդեմանի բանտերում: Բայց՝ Գերմանիայի բանւորական շարժման մէջ խոր արմատներ ունի այդ կուսակցութիւնը, ունի երկար տարիների պատմութիւն, և ո՛չ-մի կասկած, որ գերման լեզափոխութեան մէջ ղեկավար դեր պիտի կատարի նա:

Գերման կոմմունիստական կուսակցութիւնը սկիզբն է առնում այն պայքարից, որ պառակտումն առաջ բերեց գերման մարքսիզմի մէջ և որի զրդապատճառներն էին հետեւեալ երկու խնդիրները՝ վերաբերմունք դէպի իմպերիալիզմը և վերաբերմունք դէպի մասսայական դորժազուլը:

Ութ տարի սրանից առաջ բանից երեաց, որ գերման մարքսիզմը լեզափոխական տարրերի միութիւնն է այնպիսի էլեմենտների հետ, որ մարքսիստական դրօշի տակ զուտ օպորտունիստական քաղաքականութիւն էին վարում, որ խօսքով մար-

քսիստ էին, իսկ զործով՝ օպորտունիստ: Տեսակա-
նապէս՝ զերման մարքսիստների մեծամասնութիւնը
խոստովանում էր, որ իմպերիալիզմի շրջանում
կապիտալն իր աճող կազմակերպութեամբ ձգտում
է երկրի ներսն աւելի սաստիկ շահագործել բան-
ւորներին, իսկ երկրից դուրս՝ իմպերիալիստական
աւարառութիւն աներ: Բայց նրանք հրաժարւում
էին խոստովանել, որ միաժամանակ կապիտալիզմը
հող է ստեղծում պրոլետարիատի մասսային չեղա-
փոխական շարժումների համար, և որ մարքսիզմի,
սոցիալ-դեմոկրատիայի պարտքն է՝ բանւորներին
նախապարտատել այդ կուսի համար, կուս կազ-
մակերպութեամբ ու քաղաքականօրէն սրել իմպերիա-
լիստական պետութիւնների բոլոր ներհակութիւն-
ները: Եւ այդ այն նպատակով՝ որ իմպերիալիզմի
միշտ աւելի ու աւելի հաստատուն դարձող ֆրոն-
տի հանդէպ փողոցային ցույցերի և զործադուլների
միջոցով բանւոր դասակարգի ֆրոնտն ստեղծել:

Գերման մարքսիստների մեծամասնութեան
պարագլուխն էր Կարլ Կաուցկին՝ Երկրորդ Ին-
տերնացիոնալի հինաւուրց թէորետիկը, որ մինչև
վերջին ժամանակներս չեղափոխական սոցիալ-դեմո-
կրատ էր նանաչւում: Կարլ Կաուցկին յայտնում էր,
որ իմպերիալիզմը սոսկ մի խումբ կապիտալիստնե-
րի քաղաքականութիւնն է, թէ բուրժուազիայի
յայն շրջաններում կան ուժեղ տարրեր, որ խաղա-
ղութեան կողմնակից են, որովհետև իմպերիալիզմը
նրանց ոչինչ չէ կարող տալ: Մասսայական զործո-

ղութիւնների, ներքին պայքարը սատակացնող
չեղափոխական ագիտացիայի լոգուններին՝ որ բան-
ւոր դասակարգին ասում էին թէ՛ անհրաժեշտ է
կուս մղել բուրժուազիայի դէմ, պայքարել և այն
էլ ո՛չ միայն պարլամենտական միջոցներով, այլև
օգտագործելով պրոլետարիատի նշանակութիւնն
սրտաղբութեան զործում, դիմել մասսայական դոր-
ժադուլների, — Կարլ Կաուցկին բուրժուական լիբե-
րալ տարրերի հետ միասին պարլամենտական պայ-
քարի լոգունն էր հակադրում: Նա ասում էր,
որ դեռ չի հասել մասսայական շարժումների ժա-
մանակը, և որ այդ շարժումները կարող են վերջա-
նալ լոկ բանւորական կազմակերպութիւնների ջախ-
ջախումով:

Ուրեմն, նոր էպոխայի, իմպերիալիզմի էպոխա-
յի վերաբերմամբ ևս Կաուցկին ուրիշ գէնը չէր
հանաչում, բացի Երկրորդ Ինտերնացիոնալի գէն-
քերից՝ պրոֆեսսիոնալ և պարլամենտական խաղաղ
պայքար - բուրժուազիայի լիբերալ տարրերի հետ
միասին՝ ու ֆորմներ իրագործելու նպատակով: Նա
և իր համհարգները հանդէս էին դալիս իբրև սո-
ցիալ-դեմոկրատիայի և բուրժուազիայի համաձայ-
նութեան պաշտպաններ (1912 թ. բնորոշութիւն-
ների ժամանակ), հանդէս էին դալիս բուրժուական
պացիֆիզմի (խաղաղասիրութեան) քարոզներով, ո՛չ
թէ իմպերիալիզմը լողթահարելու, այլ ուղղելու և
այնպիսի ձև տալու նպատակով, որ իմպերիալիզմն
բնդունելի լինի բանւոր դասակարգի համար: Թէև

Կառուցկիին փորձեր էր անում իր լուծած այդ զիրքը պոռչտականել մարքսիստական հիմնաւորումներով, բայց՝ իրապէս նա գերման ռեվիզիոնիզմի քաղաքականութիւն էր վարում:

Նրան ամենայն եռանդով հակաճառում էր Բրեժնեւի և Լաչպցիզի բանւորական թերթերի շուրջը համախմբւած խմբակը, որ յայտարարում էր մասնաւոր լեզափոխական գործողութիւնների լողունգը, համարելով այդ գործողութիւնները սոցիալական լեզափոխութեան փոխանցիկ աստիճան: Այդ խմբակի կարծիքով՝ պատմութեան հերթական էջը սոցիալական լեզափոխութիւնն է: Այդ խմբակի ներկայիչների տեսական պայքարը խմբակի շուրջը հաւաքեց բանւորների յարանուն մի բազմութիւն, մանաւանդ զաւանդներում:

Դեռ պատերազմից առաջ գերման մարքսիզմը երկու հատւածի բաժանւեց՝ այսպէս կոչւած կենտրոնի—Կառուցկու, չիլֆերդինգի, Էլշտայնի, չապէի և Լեդերուրի դիւաւորութեամբ և այսպէս կոչւած ձախարմատականների—Կնիֆի, Ռոդա Լիւկսենբուրգի, Պաննեկուկի, Դաչհայմերի, Վեստմայերի և Կլարա Յեակինի ղեկավարութեամբ:

Ինտերնացիոնալի միւս մասերի համար պարզ էր այս երկու հոսանքների պայքարի նշանակութիւնը: Ինտերնացիոնալի մէջ ձախակողմեան շատ բնկերներ արամազիր էին կարծելու, որ այստեղ խնդիրը լեւի և հոլլանդական մարքսիստներին է վերաբերում, որոնց նպատակն է խորթ մեթոդներ

սրսկել գերման բանւորական շարժման մէջ: Եւ երբ մենք բնութագրում էինք «կենտրոնը», որպէս մի նեխած հոսանք, որ ընդարմացնում է բանւորական զանգւածները, հանգստացնում նրանց և զսպում պայքարից—շատերն այդ չափազանցութիւն էին համարում: Նոյնիսկ չափազանցութիւն էր թւում, երբ մենք պնդում էինք, որ գերման սոցիալ-դեմոկրատիան բանւորական արիստոկրատիայի կուսակցութիւնն է՝ մերւած օպորտունիզմով:

Եկաւ 1914 թ. օգոստոսի 4-ը: Գերման սոցիալ-դեմոկրատիայի մեծ մասն ականյատօրէն անցաւ գերման իմպերիալիզմի կողմը, քօղարկելով գերման իմպերիալիզմի արշաւանքը հայրենիքի պաշտպանութեան լողունգով: Այսպէս կոչւած «կենտրոնի» պարլամենտական ներկայիչներին ^{9/10} մասն երեւաց զաւանդների բանակում: Եւ վաղեմի դրօշին ձեւապէս հաւատարիմ մնաց յոկ փոքրամիւ մի խմբակ: Բայց, իրօք, սա էլ չէր կարողանում իմպերիալիզմի դէմ ելնել՝ քօղարկելով կուսակցութեան միաբանութեան անհրաժեշտութեամբ, թէև դաւանանութիւնը սոցիալիզմի դաւանանների հետ միաբանէին է միայն: Գերման սոցիալ-դեմոկրատիան կրօխ կրեց և նրա հետ միասին այդ վիճակին արժանացաւ «կենտրոնը», որի քաղաքական պարագլուխ հոգօ չապէն պարլամենտում օգոստոսի 4-ին հռչակաւոր յայտարարութիւն կարդաց հայրենիքի պաշտպանութեան մասին: Իսկ «կենտրոնի» զաղափարական-գլուխ Կառուցկին գերման սոցիալ-

լիցմի ալդ կատասարոֆից լետոյ բանւորներին արած իր ղիմումով խօսք զտաւ արդարացնելու եղածն և միաբանութեան կոչ անելու:

Յատկապէս ալդ մոմենտին երևաց, որ իզուր չէր ձախ-արմատականների աշխատանքը, նրանց պաշարըր ներած կաուլկիականութեան դէմ, թէն պատերազմից առաջ նրանք չկարողացան բանւոր դասակարգին հասկացնել իմպերիալիզմի վտանգներն և լեզափոխական կուլի անհրաժեշտութիւնը: Բայց նրանք սակեղծեցին բանւորների մի վաշտ, որ կուսակցութեան կործանման պահուն, ամենադառն հիսսութափութեան պահուն, իր առաջ պարզապէս պաշարի ուղին էր տեսնում, հասկանում կործանման պատճառները և զիտեր ալդ դրութիւնից ելնելու ճանապարհները: Արդէն օգոստոսի վերջերին մօտ միաժամանակ սկսում են դորժել Բերլինի ձախ-արմատականներն և Բրեմենի ու Համբուրգի խմբակները: Նրանք ձեռք-ձեռքի տաւ չեն դնում, նրանք բաժանւած են իրարից զանազան մասնաւոր և անձնական խնդիրներով, բայց նրանք միևնոջն ուղղութեամբ են գնում: Գեո ժամանակը չէ թւելու այն անունները, որոնք ալդ ամիսներին աշխատում էին ամբողջ Գերմանիայում պաշարող բժիշկներ սակեղծել, մարդիկ, որ նախ կուսակցական կազմակերպութիւնների ներսն էին կամենում կազմակերպւած սոցիալ-դեմոկրատիային հասկացնել, իջէ ի՛նչ մեծ դատանութիւն է տեղի ունեցել

օգոստոսի 4-ի օրը, բայց և որոնք շուտով տկնայտ կուլւ են սկսում կուսակցութեան դէմ:

1914 թ. նոյեմբերի 21-ին Կարլ Լիբկնեխտը ձայն տւեց մարտական բիւջէի դէմ և ալդ առաջին բացարձակ կոչն էր մասսաներին: Բանւորները հազիւ-հազ շարժւեցին, իսկ կուսակցական «կենտրոնը» կամեցաւ խեղդել ամեն շարժում, ազմուկ-աղաղակ անելով, թէ վաղաժամ է ալդ և անչափման վտանգ է սպառնում: Լիբկնեխտի ալդ քայլը «կենտրոնը» համարեց ստորացուցիչ մի ապտակ: «Կենտրոնը» փորձեց մասսաների աչքում անւանարկել Լիբկնեխտին, համարելով նրան ինքն իրեն սիրահարւած, անձնապատան մի մարդ, որ կամենում է միայն փախել մասսաների առջև: Բայց բանւոր մասսաներն բմբռնեցին նոյեմբերի 21-ի ահաի իմաստն և սկսեցին համախմբւել Լիբկնեխտի շուրջը, խտացնել իրենց շարքերը: Լիբկնեխտն սկսում է թերթիկներ հրատարակել, լուսարանել անցքերը, ստորագրելով Սպարտակի՝ հռոմի ապստամբ բանւորների առաջնորդի անունով: Միաժամանակ Համբուրգումն էլ ձախ-արմատականների խումբը դոկտոր Լաուֆեմբերգի և Վոլֆհայմի առաջնորդութեամբ սկսում է հրատարակել մի շարք բրոշիւրներ, որոնք թէն հետևողական չեն մինչև վերջը, բայց և այնպէս պրոպագանդի հոկալական նիւթ են տալիս: Բրեմենցիների խումբը «Բրեմենի Ամենօրեայ Լրագրում», չնայած «Կենտրոնի» հակառակութեանն ու ցենզուրայի խստութեանը, ո՛չ միայն ամենօրեայ մարտական

աշխատանք է կատարում, այլև լուսաբանում Ինտեր-նացիոնալի կրած տեսական սնանկութիւնն ու բոլոր իրադարձութիւնները: Փոքրածաւալ «Լոյսի Շո-ղեր»-ի էջերին խկական կռիւ է մղւում յանուն յեղա-փոխական մարքսիզմի, որ, չնայած հրատարակչի քա-ղաքական ապաշնորհութեան, շատ օգտակար գործ տեսաւ ծաղոյ Նրրորդ Ինտերնացիոնալի գաղա-փարները տարածելու գործում:

Արատասահմանում գերման ցանուցրիւ կոմմու-նիստական խմբակները «Բերներ Թագելախտ» թերթի շուրջն են կենտրոնանում: Այդ թերթի մէջ հաւաքւում են գերմանական կոմմունիստական շար-ժման մասին բոլոր տեղեկութիւնները: Այդ թերթը ձգտում է ի մի ձուլել գերման կոմմունիստական շարժման մեկուսի խմբակները: 1915 թ. մայիսին Լիբկնեխտի խմբակը յաջողում է յոյս ընծայել «Ին-տերնացիոնալ» հանդէսը: Այդ հանդիսի երեւան դալը նիշում է Գերմանիայում կոմմունիստական կուսակցութեան առաջ դալու անդրանիկ շրջանը: Այդ հանդէսն անշեղ կերպով տեսական սահման է դժում ո՛չ միայն բանւոր դասակարգի ուխտեալ դաւաճանների, այլ և «կենտրոնականների» վերա-բերմամբ:

Սակայն՝ Յիմմերվալդի կոնֆերանսում երևում է, որ դիւրին է տեսական ճշմարիտ ուղի գծել, քան այն իրագործել: Մասսաները շարժւում են, բայց առ ալժմ գործի չեն անցնում, ուստի և նրանց մէջ գերակշռութիւնը կենտրոնականներին է: Զախ-

արմատականների մէջ գործնապէս տւելի դժուշա-ւոր տարրերը, ինչպէս օրինակ—բնկ. Կարա Յեակի-նը՝ գերման բանւորուհիների առաջնորդը՝ գերման բանւորական շարժման այդ երախտաւոր գէմբը, կոմմունիստական կուսակցութեան ջերմադին սիրար, այնուամենայնիւ չի վստահանում կարելի կենտրո-նականներից, երկիւղ կրելով, որ այդ գէպքում առ-ալժմ ամալութեան մէջ կրննեն կոմմունիստները, կոր-կւեն դարթնացող մասսաների օժանդակութիւնից: «Ինտերնացիոնալ» խմբից Յիմմերվալդի կոնֆերան-սին ուղարկւած պատւիրակութիւնը, չնայած որ դա-տափետում է կենտրոնականներին, այնուամենայնիւ վերջնական քւէարկութեան ժամանակ նրանց հետ է դնում:

Կարլ Լիբկնեխտի ձերբակալութիւնը՝ որ հա-կառակ էր այդ թերատ տակալիպին, որ պահան-ջում էր բոլոր կապերը վերջնապէս կտրել կենտրո-նականների հետ—գորացնում է գերման կոմմու-նիստների աշ մար, որ, հակառակ լինելով կենտրո-նականներից անշատելուն, չէ կարողանում բա-ցարձակ կերպով սոց.-դեմ. կուսակցութեան պա-ռակտման խնդիրը խթանել: Այս հիմունքներով էլ խորթանում են նրանք և Բրեմենի ձախ-արմատա-կաններին, որոնք այդ ժամանակ «Արբայտեր Պո-լիտիկ» շարաթաթերթի մէջ հետեողական կռիւ են մղում թէ սոցիալ-պատրիոտների դաւաճանութեան դէմ, որոնց նկատմամբ բացարձակօրէն ու պարզ շեշտում են կուսակցութեան անշատման լոգունդը,

և թէ պաշտօնատական լոգոսներ հռչակող կենտրոնականների անգործութեան դէմ:

Բայց՝ չնայած իր տակտիկական սխալներին՝ «Ինտերնացիոնալ» խումբը հրապարակալին բոլոր ցույցերի ժամանակ աւելի վնասական գործունի դեր է կատարում: Նա է առաջնորդում բանւոր մասսաներին, հէնց որ սկիզբն են առնում պարէնալին անկարգութիւնները, գործադուլներն ու բազմաթիւ ցույցերը: Եւ չափապէս այդ պայքարի պրոցեսում, հէնց այս խմբակի մէջ է մուտք գործում Բրեմենի «Արբաշտեր Պոլիտիկի» հեաւոգական պրոպագանդը:

«Ինտերնացիոնալ» խմբակի մէջ առ այժմ գերազանցում է «անկախների» հեա միասին մնալու ձգտումը, թէև իր կազմակերպութիւններին ուղղած զառանքի հրահանգներում խմբակն անցողիկ անհրաժեշտութիւն է համարում պաշտօնատական կենտրոնականների հեա միասին լինելը, ի նկատի ունենալով, որ ինքն անխեղալ խումբ է, մինչ կենտրոնականներն ինչ-ինչ լեզու հնարաւորութիւններ ունին: Երբ «սպարտակեանները» միանում են «անկախների» խմբին՝ «սպարտակեաններից» անջատւում են ձախ-արմատական տարրերն և խմբւում «Արբաշտեր Պոլիտիկի»-ի շուրջը:

Փրանց Մեհրինգը՝ դերման սոցիալ-դեմոկրատիայի պատմաբանն ու «սպարտակեանների» առաջնորդներից մէկը, «Правда»-ի էջերին իր բաց նամակով մեծ սխալ համարեց «սպարտակեանների» միանալն

«անկախներին»: Սպարտակեաններին արդի համադրումարն ևս խոստովանեց, որ այդ միութիւնից ձախերը ոչինչ չստացան, բայց վնասից: Այս պիտակցութիւնը, ինչպէս և վերահաս անցքերը, որ սպարտակեաններին աշուտմենալիս հնարաւորութիւն են տալիս յոյս աշխարհ դուրս գալու՝ այլ ևս վերացնում են դերման կոմմունիստական տարրերի անջատման զրգապատճառները: Ուստի և մենք ջերմադինս ողջունում ենք սպարտակեանների միութիւնը Բրեմենի, չամբուրգի և ձախ-արմատականների միւս խմբակների հեա: Այդ միութիւնից դուրս է մնում միայն րնկեր Իւլիան Բորխարտի՝ գործին նւիրւած, բայց ինքնահաճ մի մարդու, որ չէ կարենում իր գործողութիւնները ներգաշնակել ուրիշներին գործողութիւնների հեա, — խմբակը:

Այդ միացումը հաստատուն պատւանդան ունի: Այդ պատւանդանն է ներկայիս խնդիրների որոշ բմբոնողութիւնը, սոցիալիստական չեղափոխութեան տեսակէտից, ժխտական վերաբերում դէպի պաշտօնատական, որպէս բանւորութիւնը խաբելու մի մեթոդի, առանձնապէս սոցիալիստական չեղափոխութեան շրջանում, և մասնալին չեղափոխական գործողութիւնների ձգտումն, որպէս ծաւալող չեղափոխութեան երակէտի:

Գերման կոմմունիստները սկսում են գոյութիւն ունենալ որպէս զաղափարական կուռ կուսակցութիւն: Նրանք ունին բաւականաչափ առաջնորդներ՝ տեսականորէն համաշխարհային դր-

րութեանը գիտակ, և բաւականաչափ սքանչելի առաջնակարգ բանւորներ, որ եփւել են 4-ամեայ անլեզայ պաշարի մէջ: Նրանցից շատերը տակաւին բանաւորումն են նստած, բայց մօտ ապագայում կամ գերման կառավարութիւնը ստիպւած կլինի ազատել նրանց, կամ ժողովրդական զանգւածները կազաւեն նրանց: Այդ առաջնակարգ բանւորները սպառնական կազմն են՝ հարազատ ու մտերիմ ո՛չ միայն Բերլինի, այլ և ամբողջ Գերմանիայի բանւորութեան: Մենք ստորակոյտ չունինք, որ պ. Շալդեմանը չի չափազանցնում վտանգը, երբ ամեն օր կոկորդ է պատռում գերման բոլշեփիկների մասին: Գերման բոլշեփիկները զոյութիւն ունի, նա ոչ թէ, որ զաղափարապէս գերազանցում է ամեն ինչ, որ սպառնալի է իր թշնամիներին, շուտով նա քաղաքական ահուելի գորութիւն կգառնայ, որովհետեւ, ով փութորկի պահուն գիտի ընդժովեայ խութեքի տեղը և հոգը բազուկներ ունի՝ նա՛ կարող է վարել նաւը: Յանձինս գերման կոմմունիստական կուսակցութեան՝ մենք ողջունում ենք այն կազմակերպութիւնը, որի հետ ռուս կոմմունիստները շողկապւած են նպատակի միութեամբ, զաղափարակցութեամբ և միմեանց օգնելու վճռականութեամբ: Ապագայում այդ կոմմունիստական կուսակցութեան շարքերից դուրս կզան գերման բանւորական պետութեան առաջնորդները: Ռուս պրոլետարիատը կարող է համոզւած լինել, որ Գերմանիայում ունի այնպիսի բարեկամներ, որոնք ո՛չ

միայն մտքով են համերաշխ իր հետ, այլ և գործով պիտի լինին համերաշխ: Գերմանիայի կոմմունիստները — մի բանակ են, որ զօրացնելու է ռուս լեզափոխութեան ազդեցութիւնը նաեւ աւստրիական լեզափոխութեան վրայ, որովհետեւ այդ բանակը շատ թելերով կապւած է աւստրիական բանւորական շարժման հետ: Միջազգային լեզափոխութեան զարգացման ընթացքում գերման կոմմունիստների հոկտեմբերի 7-ին տեղի ունեցած կոնֆերանսը կարեւոր մի փաստ է: Կոնֆերանսը տեղի է ունեցել ապակին անլեզայ կերպով: Բացակայում էին առաջնորդները, որ նստած են բանաւորում, և նա մասանների հետ գեռ անլեզայ թուղիկներով է խօսում: Շատ հաւանական է, որ պ. Շալդեմանը մինչև վերջին րոպէն բոլոր ուժերով պիտի զիմադրի մեր եղբայրակից կուսակցութեան լեզալիզացիային: Բայց մենք չենք կասկածում, որ նա չպիտի կարողանայ կտրել այդ կուսակցութիւնը ժողովրդական մասաններից: Որովհետեւ Գերմանիայում չկայ բանւորական մի ուրիշ կուսակցութիւն, որ կարող լինէր բանւորների գլուխն անցնել լեզափոխական ժամանակներում, բացի կոմմունիստական կուսակցութիւնից, որ այսօր կարմուծ է «Ինտերնացիոնալ» խրմբակից և ձախ-արմատականներից:

ԿԱՐԼ ԼԻԲԿՆԵԽՏԸ

II.

Կարլ Լիբկնեխտին գերման կառավարութիւնն արձակեց տաժանակիր բանտից, ուր նա տառապում էր 1916 թ. սեպտեմբերից ի վեր: Մասնաւորի ուշքն այս մարդու վրայ է բեկեռում, և ռուս բանւորների աչքում միջազգային համերաշխութեան ու Գերմանիայի նոր կեանքի ծարաւով ծառացած բանւոր դասակարգի սիմվոլն է նա: Այս պահուն, երբ Ռուսիայի բոլոր բանւորները խնդրատանքով են ողջագութում Կարլ Լիբկնեխտին, որպէսզի սոսկ սիրելի սիմվոլ չլինէր նրանց համար նա, որ նրան սիրէին իբրեւ այնպիսի մի գէմքի, ինչպիսին որ է նա իսկապէս, իր բոլոր թերութիւններով ու առաքինութիւններով, որ ճանաչելով հանդերձ սիրէին նրան—ես կփորձեմ բնօթթագրել նրան, առանց որեւէ երանգաւորման, ինչպէս որ նա կայ և, յամենայն դէպս, ինչպէս նրան ճանաչել եմ երկար տարիների ընթացքում:

Ձի կարելի հասկանալ Կարլ Լիբկնեխտին, առանց ճանաչելու նրա հօրը՝ Վիլհելմ Լիբկնեխտին, գերման սոցիալ-դեմոկրատիայի պատմութեան մէջ եզակի այդ մարդուն, որի հոգում 48 թիւը յեղափոխական բոցը փառեց, որ և անմար մնաց մինչև իր կեանքի վերջին շունչը:

Վիլհելմ Լիբկնեխտը կարողացաւ յեղափոխական, մասսայական շարժման զգայնութիւնը պահպանել խաղաղութեան շրջանում, որ սկսեց 71 թիւից յետոյ, մի շրջան, երբ բուրժուազիան հզորանալ սկսեց, երբ յեղափոխութեան վերաբերեալ ամեն յոյս բացարձակապէս ընդունայն էր թուում: Նա պահպանեց իր մէջ յեղափոխական այդ ոգին նոյնիսկ այն ժամանակ, երբ XIX դարի վերջին տասնամեակում բուրժուազիան սոցիալիստներին հալածելուց հրաժարւեց, երբ գերման կուսակցութեան առաջնորդների մեծ մասն սկսեց յոյս առնել, թէ հնարաւոր է բանւորական շարժման խաղաղ դարգացումը, մի բան, որ ինքնին յեղափոխութեան բացասումն է: Կարլ Լիբկնեխտը ծնւեց այն ժամանակ, երբ նրա հայր Վիլհելմը նստած էր բանտում: Նրան ենթարկել էին մի բանի տարւայ բերդարգելութեան այն պատճառով, որ 71-ի Ֆրանս-գերմանական պատերազմով արիարար պարզեց Ֆրանս-գերման բանւորութեան համերաշխութեան դրօշը:

Կարլ Լիբկնեխտը դաստիարակւել է մի միջավայրում, որ լի էր բանւոր դասակարգի հանդէպ խորին սիրով, մի միջավայրում, որ լի էր անսահման նուիրածութեամբ Ինտերնացիոնալի գաղափարներին: Նա դաստիարակւել է մի միջավայրում, որ խորունկ հաւատքով ներշնչւած սպասում էր, թէ կգայ օրը միջազգային յեղափոխութեան, երբ յեղափոխական ճակատամարտի մէջ բանւոր դասակարգը կթօթափի կապիտալիզմի լուծը: Կարլ Լիբկ-

նեխտի առաջին աշխատութիւններէց մէկը, որ լոյս տեսաւ 18 տարի սրանից առաջ, ժողեսի գրքի խիստ քննադատականն է:

Նա քննադատում է խստօրէն ժողեսի բարենորոգչական պատրանքներն ու հաւատքը, թէ բանւոր դասակարգը կարող է «զանդաղ քալով», վեհեր զիգզաղով մանել ապատութեան, եղբայրութեան և հաւասարութեան թաղաւորութիւնը: Վիրկեյմ Լիրկնեխտի լեզափոխական ոգին, որ կենդանի է և Կարլ Լիրկնեխտի մէջ, արտայայտւած է ոչ թէ ապատութեան մասին ունեցած պղատոնական երազանքների մէջ, ոչ թէ սոցիալական լեզափոխութեան կրաւորական սպասումի մէջ, այլ անբնական դործերու անհրաժեշտութեան գիտակցութեան մէջ, — մի բան, որ դարձեցնում է մոսսաները, սաստակացնում դասակարգային ներհակութիւնները: Կարելի է ասել, որ ակտիվ կուլի հէնց այդ ձգտումն է Լիրկնեխտի բնաւորութեան ամենայատկանշական զիծը, — մի զիծ, որով նա տարբերւում է գերման բանւոր դասակարգի միւս առաջնորդներից: Լիրկնեխտին յաճախ կշտամբել են այն բանի համար, որ նա սենսացիաների, հրաքորրորդ ապրումների, ցուցական քայլերի սիրահար է. սակայն բոլոր այդ յանդիմանութիւններն եղել են անհիմն: Այն, ինչ որ դիւր չի եկել ուրիշներին՝ Լիրկնեխտի լեզափոխական բնադոն է, որ թելադրել է նրան այն համոզումը, թէ մոսսաները չի կարելի շարժել գիտական գրութիւններով, այլ միայն գիմելով փաստերի

օգնութեան, որ աղյուս էն նրանց զղացումների վրայ, դիմելով նրանց երեւակայութեան օղնութեան, որ աղյուս է նրանց ստամոքսի վրայ: Մոսսաները կարելի է շարժել ո'չ թէ բունաձևեր հանելով, ո'չ թէ վիճարանութիւններով, աղաղակներով օգր զգրկեցնելով, այլ կոչ անելով, որ նրանք փոխեն կեանքի զոյութիւն ունեցող պայմանները: Հնամոլութեան ցեխի մէջ խրւած գերման սոցիալ-դեմոկրատիան, որ համայնում է միայն մի ձեռնած հանապարհ, պարբնական պաշտօնի հանապարհը, երկիւղով էր նայում երիտասարդ Լիրկնեխտին, որ համադասարանն աւարտելով և փաստարանական քննութիւնները տալով, (մինչ այդ նա հարկադրւած էր խուսափել հրապարակային լեզափոխական դործունէութիւնից) սկսեց նոր ուղիներ, աշխատանքի նոր շրջաններ և մոսսաների շարժման նոր մեթոդներ որոնել: Կարլ Լիրկնեխտի լեզափոխական հոտառութիւնը թելադրում է նրան առանձին ուշադրութիւն պարձնել երիտասարդութեան շարժման վրայ: Նա փորձում է կուսակցութեան պատւաստել այն հայեացքը, թէ պաշտարն աճող իմպերիալիզմի դէմ պահանջում է, որ կուսակցութիւնն իր յոյսը չդնի միայն բունորական շրջաններում, սոցիալիստական միջավայրում ունեցած իր ազդեցութեան վրայ, այլ որ կուսակցութիւնը ձեռնամուխ լինի նաև երիտասարդութիւնը սոցիալիստօրէն կրթելու գործին, նախ քան նա կրնա զօրանոց:

Կարլ Լիբկնեխտը ստեղծեց բանւորական երիտասարդութեան կազմակերպութիւնները, որոնց նպատակն էր ոչ միայն սոցիալիզմի գաղափարները պրոպագանդը երիտասարդութեան մէջ, այլ և երիտասարդութեան ինքնագործունէութեան զարգացումը: Այդ կազմակերպութիւնների մէջ, երիտասարդութիւնը, աշխատելով իր ինքնակրթութեան համար, մասնակցելով կապիտալիստների դէմ մղւած պայքարին և ներգործուն կերպով միջամտելով քաղաքական կեանքին, առաջ էր բերում սոցիալիզմի մարտիկների նոր խմբեր:

Երբ Լիբկնեխտը պահանջում էր, որ կուսակցութիւնը ձեռնարկի կազմակերպչական և քարոզչական այդ աշխատանքին երիտասարդութեան շրջանում, դարձնելով այդ միլիտարիզմի դէմ մղւող պայքարի լուսադոյն դէնքը, որքան որ, այդ կռիւն պէտք է մղել յատուկ միջոցներով, չբաւականանալով կապիտալիզմի դէմ մղւող բնդհանուր կռուով կուսակցութիւնն երկիւղ էր կրում երիտասարդութիւնը կազմակերպելուց, երկիւղ էր կրում հակամիլիտարիստական ազիտացիայից, երկիւղ էր կրում թարմ հոսանքից, որ Լիբկնեխտը մտնում էր շարժման մէջ, կամ բացասական դիրք էր բռնում, ասելով, որ մեր ամբողջ աշխատանքն ինքնին հակամիլիտարիստական է, և կամ բացարձակօրէն յայտարարում էր, թէ պէտք է խուսափել պետական իշխանութեան հետ բնդհարւելուց: Կարլ Լիբկնեխտը չէր վնասում, չնայելով որ «դեկափաքներին» շրջա-

նում նա ձեռք էր բերել մի մարդու համբաւ, որ կամենում է լեզափոխականութեամբ գերագնացել իր հօրը: Նա անդադար անդրադառնում է հակամիլիտարիստական ազիտացիայի խնդրին, հրատարակում է մի դիրք միլիտարիզմի դէմ, որի պատճառով մի տարի բերդ է նստում: Միաժամանակ, Ռուսական լեզափոխութեան ազդեցութեամբ, որ նրա վրայ աւելի է ազդում քան միւս սոցիալ-դեմոկրատների վրայ, Կարլ Լիբկնեխտն իր միւս բնկերներին Ռոզա Լիւկսեմբուրգին, Անտոն Պանեկուկին, Կլարա Յեռլինին հետ միտքին մասնակցում է մասսայական գործադուլի համար մղւող ազիտացիային: Մասսայական գործադուլը նա համարում է ոչ միայն իբրեւ պարլամենտական պայքարը լրացնող միջոց և ոչ իբրեւ միջոց, որ կարող է մի հարւածով ազատել բանւոր դատակարգը, այլ իբրեւ միջոցներից մէկը գալիք շրջանի մասսայական կռիւ, մասսայական բնդհարումների հասունացող սոցիալիստական լեզափոխութեան, որի ժամանակ հարկադրւած պիտի լինի դիմելու դատակարգային կռիւ բոլոր միջոցներին: Կարլ Լիբկնեխտը հրաշայի կերպով հասկանում է, որ բաւական չէ վերացական ազիտացիա մղել դատակարգային պայքարի եղանակները սաստկացնելու համար, այլ պէտք է պայքարը սաստկացնել գործնական միջոցներով: Նրան թւում է, որ պրուսական լանդտագի բնտրական իրաւունքների ռամկավարացումն ուղղափառ միջոցներից մէկն է, և նա յարում է այն բնկերներին, որոնք 1910 թ.

պահանջում են ստատիստիկ կռիւն իւնկերա-
կանութեան դէմ, կանգ չառնելով անդամ քննչա-
նուր դործադուլ լայտարարելու առջև: Այդ հար-
ցում նա միանում է ձախ արմատականներին՝ ընդ-
դէմ Կարլ Կառլցիուն, ինչև ուրիշ շատ հարցերում
նրանց համամիտ չէ:

Այստեղ եւս մենք պէտք է շեշտենք Լիբկնեխ-
տի մի չափաւթիւնը, որի շնորհիւ, ի միջի այլոց,
նա երկար ժամանակ համակրում էր ռուս մենշե-
ւիկներին, որոնք որ դործի վերաբերում էր
ոմս ստան շարտերութիւններին Մասսաները չա-
ռաջ մղելու դրացումը, չառաջ շարժելու համար
դեանի ամեն մի անհարկութեան կառչելու անհրա-
ժեշտութիւնը դրացում էր Լիբկնեխտին փորձելու
օգտագործել այն բոլոր ուժերը, որ նրա կարծիքով
կարող էին պետքական լինել: Գործելու նրա բռն
մղումը չառախ ստիպում էր նրան տեսնել դործե-
լու բնորոշակ աւարներ այնտեղ, ուր երէք նրանք
չկային: Նա համակրում էր մենշևիկներին այն պատ-
ճառով, որ մատնում էր, թէ Ռուսիայում դեռ եւս
դոյութիւն ունեն բուրժուական գեմոկրատական
ուժեր, որոնց կարելի է օգտագործել չեղափո-
խութեան դատի համար. և իրան թուում էր, որ
բոլշեւիկներն անտես են ասում արդ ուժերն և որ
իրենց դեկտրութեամբ (տեսամոլութեամբ) վա-
նում են նրանց: Նա կարծում էր, որ կարելի է
դեռ օգտագործել բուրժուական խաղաղասէր ուժե-
րը, չանուն խաղաղութեան համար մղւելիք պայ-

քարի մէջ, ռուսի և պատերազմից առաջ հակադե-
թեամբ էր վերաբերում ձախ-արմատականների
պայքարին ընդդէմ այն խաղաղաբար նշանաբանե-
րի, որ առաջադրում էր գերման սոցիալ-դեմոկրա-
տիայի կենտրոնը: Եւ եթէ պատերազմից առաջ
Կարլ Լիբկնեխտը կշտամբում էր ձախ-արմատա-
կաններին, դեկրինեորութեան համար, ապա սրանք
էլ իրենց հերթին հատուցանում էին նրան, մեղա-
դրելով «լաչն սոցիալիզմի», բաղաբական հասա-
տուն օրիէնտացիայի պակասութեան մէջ:

Այդպէս էր Լիբկնեխտը պատերազմից առաջ
կրակոտ քարողիչ, ներգործօն քաղաքագէտ, որ
ձգտում է շարժել մասսաները, որ ձգտում է միշտ
դարնել նրանց ջղերին, լարել նրանց ուշադրութիւ-
նը, մի մարդ, որ գործելու իր մոլեգին մղումով
բանիցս վերցնում է հրացանը, որ չէ կրակում:
Յանդուգն, լաւ մարդ, — ինչպէս ասում են լեհերը,
— թէ քէֆի և թէ կուլի մէջ, եռանդով լի, գւարթ,
բանւորների սիրելին, կանանց սիրելին, միշտ ոտքի
վրայ, միշտ առոյգ, ծրագրներով լի: Երբէք չեմ
մոռանալ, թէ ինչպէս գերման սոցիալ-դեմոկրատի-
այի Լալպցիզի համագումարի ժամանակ, համագու-
մարի աշխատանքներն աւարտելուց յետոյ, 6 օր
շարունակ, իրիկւայ մասսայական միտինգներից
յետոյ, ամեն զիշեր մինչև լոյս քէֆ էր անում մեզ՝
երիտասարդներին հետ, նստում էր սրճարաններում
զինու բաժանն առջեր, փրիւզիական կարմիր թղթէ
դիւարկը դիւին (այն ժամանակ Լալպցիզում Լալպ-

ցիզի հռչակաւոր աստեղծաւորն էր), և ինչպիսի էջիւղով, ձեռքերը յետեր դրած, գիտեւմ էր նրան իր լրջախոհ եղբայր Թէոդորը: Իր ամեն մի շարժումով Կարլ Լիբկնէխտը կարծես ասոււմ էր, որ հարադատ զաւակն է իր հօր, մեծ պայքարողի, կենդանի մեծ մարդու, որ զիտէր զւարճանալ երեխայի պէս:

Բռնկեց պատերազմը, և նրա կրակի մէջ Լիբկնէխտի խառնւածքի, մտքի և բնաւորութեան այդ բոլոր տարրերից զարբնւեց զերման բանւոր գնասակարգի առաջնորդը:

II

Երբ զերման սոցիալ - դեմոկրատիայի առջև ծառացաւ պատերազմի հարցը, պարզւեց, որ վերջին տարիների պատեհապաշտ քաղաքականութիւնը մեռցրել է բանւոր զասակարգի մէջ յեղափոխական ոգին, որ հնարաւորութիւն չկայ պատերազմին ակտիւ կերպով ընդգիծմանալու: Ո՛չ ոք չէր կասկածում, թէ կուսակցութիւնը կ'իրաժարւի այս պատերազմի պատասխանատուութիւնից, թէ նա կ'մերժի ռազմական վարկերը: Դրանում չէինք կասկածում նոյնիսկ մենք՝ ձախ - արմատականներս, որ ամենից աւելի էինք քննադատաբար վերաբերւում կուսակցութեան: Բայց օգոստոսի 4-ին Փրակցիայի նիստում պարզւեց, որ նեխումը շատ աւելի է խորացել, քան կարելի էր սպասել: Փրակցիայի մեծ մասը կողմնակից եղաւ ընդունելու վարկերը: Լիբ-

կնէխտը մի վայրկեան անգամ չէր կասկածում, որ այդ որոշումը կ'որժանարար է: Բայց նա էլ չվստահացաւ ձախ տալ ընդդէմ վարկերի: Մի բանի շարժանց՝ թէ մասնաւոր խօսակցութեան ժամանակ և թէ հրապարակով՝ կուսակցութեան Շտուտհարտի կազմակերպութեան առջև յայտնեց, թէ ինքը մեղադրում է իրեն, որ չէ կատարել իր պարտքը: Իր այդ քայլը նա բացատրում էր նրանով, որ կարծում էր, թէ շուտով կուսակցութիւնը պայքարի կ'բռնէ կառավարութեան հետ և թէ այդ պայքարը շուտով կ'սպանի կուսակցութեան բոլոր պատրանքները, նա կամենում էր կուսակցութեան միութիւնը պահպանել մինչև այն օրը, երբ ամբողջ կուսակցութիւնը վերստին կ'ուխ կ'սկսի կառավարութեան դէմ: Օգոստոսի 4-ին Լիբկնէխտը վերջին տուրք տւեց իր անցեալին, հաւատալով, որ շարժումն ինքը կ'սրբազրի իր սխալները: Պատերազմն սկսւելուց մի քանի օր առաջ Լիբկնէխտը ներկայ էր Փրանսական սոցալ - դեմոկրատիայի համագումարին, դուրս եկաւ խօսելու Փրանսական բանւորների միտինգներում, որոնց նա սիրում էր իր ամբողջ հրաչեւով սիրով: Այն միտքը, թէ զերման իմպերիալիզմի կրունկը կ'ոխկրտում է Փրանսական բանւորական շարժումը, մի բոպէ անգամ հանդիստ չէր թողնում նրան: Օգոստոսի 4-ից մի քանի օր անց՝ շնչելով նացիոնալիզմի հեղձուցիչ գազերը, որ բարձրանում էին զերման բանւորական մամուլի էջերից, նա հասկացաւ, որ օգոստոսի 4-ը զերման

սոցիալ - դեմոկրատիայի կործանումն էր: Եւ առանց որ և է կասկած ունենալու այն ճանապարհի մասին, որ նա պարտաւոր է ընտրել, նա նետուեց պայքարի մէջ: Արդէն սեպտեմբերին Շտուսհարտում և Պոտսդամի մի շրջանում նա փորձեց դուրս գալ միտինգներում, պահանջելով՝ վերջ տալ պատերազմին:

Ոստիկանութիւնն արգելում էր այդ միտինգները:

Լիբէրէլստն եռանդուն աշխատանք է սկսում կուսակցութեան ներքո: Նա դուրս է գալիս կուսակցութեան հարիւրաւոր ժողովներում և ամենաեռանդուն ու անխնայ կերպով հրապարակ է հանում մասսաների առջև դաւանանքութեան այն մեծ անդունդը, ուր ընկել է զերման սոցիալ - դեմոկրատիան: Շոտ կոչ էր անում բանւորներին բացարձակ կոխ մղելու իրենց առաջնորդների դէմ: Կուսակցութեան վարչութիւնը, Վր գլուխն ունենալով Շալդեմանին և Էրեքտին, հալածանք է սկսում նրա դէմ, մեղադրելով նրան կործանարար ընթացքի, խուժանալարութեան և ամեն տեսակ ալլ մեղքերի համար: Լիբէրէլստի նամակագրութիւնը կուսակցական վարչութեան հետ այդ առիթով ցոյց է տալիս, որ նա միանգամայն սպառնադինւած կուռղ է արդէն. այդ նամակագրութիւնը ցոյց է տալիս նաև, որ յանձինս իր հաշտակորդների նա տեսնում է թշնամիներ, որոնց պէտք է ո'չ թէ վիճաբանութիւններով ուղղել, ուղիղ ճանապարհի բերել, այլ տապալել:

Մօտենում է ռախսատարի երկրորդ սեսիան, շուտափոյթ յաղթութեան յոյսերը սկսում են մարել: Մառնի վրայ զերմանական զորքերը չեա են մղում Ֆրանսիացիներին: Հինդենբուրգն ստիպւած է սկսել իր նահանջը: Բայց այնուամենայնիւ, դեռ մեծ է հայրենասիրական խանդավառութիւնը, այնքան մեծ, որ կուսակցութեան չափաւոր օպպոզիցիան (Լեդերուր, Հաագէ) տակաւին չէ համարձակւում հետևել Լիբէրէլստին և հրապարակօրէն դուրս գալ պատերազմի դէմ: Լիբէրէլստը դեռ անկարող է դանել որ և է մէկին, որ իր հետ միասին պարզէր մասսաների առջև բողոքի դրօշը: Մինչև իսկ մի քանի մերձաւոր բարեկամներ փորձում են չեա պահել նրան յախուռն քայլերից, յայանելով, որ եթէ նա մենակ դուրս գայ, այդ դէպքում նրա ընթացքը սոսկ անձնական բնաւորութիւն կկրի և կարող է այնպիսի տալաւորութիւն թողնել, թէ նրան հետևող չկայ: Լիբէրէլստը փորձում է դեռ համոզել մի քանի պատգամաւորների, որոնք մինչ այդ ժողովներում դուրս էին գալիս իբրև ծայրայեղ ձախեր: Բայց երբ այդ չի յաջողւում, նա որոշում է մենակ դուրս գալ: Ես երբէք չեմ մոռանալ այդ օրը: Այն ժամանակ մենք ամենքս խեղդւում էինք «ստորերկրեայ» վիճակի մէջ: Ես չիշում եմ ինչպիսի պաշմաններում ես ստիպւած էի զրել պատերազմի պատճառների մասին «Բրեմենի Գաղաքացիական Թերթում», որ այն ժամանակ պատիւ ունեցաւ ինեկ մէկը սակաւաթիւ այն օրգաններից, որ կոխ

էին մղում գերման իմպերիալիզմի դէմ: Ես հարկադր-
ւած էի գերման մեծ յաղթանակները բացատրելու
եղանակով քաղաքներ անել գերման զինւորական
և քաղաքական գրականութիւնից, որպէսզի ապա-
ցուցեմ, թէ որքան լաւ էր պատրաստուած Գերմա-
նիայի «պաշտպանութիւնը»: Դասախօսութիւնները
պատերազմի հանդէպ ունեցած մեր վերաբերմունքի
մասին մենք ստիպւած էինք կարգալ «Անգլիական
իմպերիալիզմի պատմութիւնը» խորագրի տակ:
Լիբէլներտի համարձակօրէն հրապարակ գալը էլեք-
տրականացրեց օպպոզիցիան: Դա սկիզբն էր բա-
ցարձակ պայքարի: Պէտք է ճանաչել զաւանդանու-
թեան այն ճնշող մթնոլորտը, որ շրջապատում էր
նրան, որպէսզի հասկանալի լինի նրա ընթացքի հե-
րոսականութիւնը:

Իր հանդէս գալու երեկոն, ընդամենը մի քանի
ժամ առաջ, նա փորձեց համոզել այժմեան «ան-
կախ» խմբականներից մէկին, որ նա էլ դուրս գայ իր
հետ: Այդ չլաջողեց նրան, որովհետեւ քաջարի «ան-
կախը», թէև հասկանում էր, որ պէտք է դուրս
գալ բայց հրաժարւեց, պատճառաբանելով իր մեր-
ժումը նրանով, որ ամուսնացած էր և չէ կարող
ռիսկ անել ընդհարւելու կազմակերպութեան հետ:

Այդ օրը, երբ Լիբէլներտը մտնում էր նիստի
գահի՞նը, նրա սեղմւած շրթունքները ցոյց էին
տալիս, որ նա ընդմիշտ բնորել է իր ուղին, որ
ներքուստ վճռել է իր բազմալ: Լիբէլներտի հրապա-
րակ գալը զարկ աւելց ոչ միայն բացարձակ պայ-

քարին «պաշտպանողականների» դէմ, այլ և բա-
ժան - բաժան արաւ օպպոզիցիան իսկ:

Շալգեմանականները հասկացան, որ Լիբէլներտի
հետ անհնարին է որ և է կոմպրոմիս. յանուն Ֆրակ-
ցիայի կարգապահութեան, նրանք սկսեցին մէկը
միւսի յետեից բանաձևեր հանել, որոնց մէջ դատա-
պարտում էին նրա ընթացքը: «Ես կապւած եմ
միջազգային համերաշխութեան դերագոյն կարգա-
պահութեամբ», — պատասխանում էր Լիբէլներտը և
շարունակում իր զօրծը: Ռայխստգում նրան խօսել
չէին տալիս, այն ժամանակ նա գրգռում էր բան-
ւորներին կարճ հարցումներով, որոնք խփում էին
գերման իմպերիալիզմի վիրաւոր տեղերին:

Այն ժամանակ կանցլերի ճառի միջոցին արած
իր կարճ բացականչութիւններով, որ խփում էին
խարազանի հարւածի պէս, նա կաաարում էր իր
պատգամաւորական պարտականութիւնը: Զօրս կարճ
բառեր՝ «Ինչ ցանկանում էիք այս պատերազմը»,
որ նա շարտեց կանցլեր Բեաման - Նոյվեդի երեսին,
երբ սա արտասանում էր իր կեղծ - խաղաղասիրա-
կան ճառերից մէկը, աւելի շատ բան արին, քան
ճառդէի երկու տասնեակ լայկան ճառերը, որոնք
ոչ մի միաք մինչև վերջը չէին արտայայտում, որոնք
ոչ մի մարտական նշանաբան համարձակութիւն
չունէին հրապարակ նետելու:

Ճաշկանալի է, որ Շալգեմանին ուղեկից չէր
մի մարդ, որ պրուսական լանդտագի ամբիոնից կոչ
էր անում թոյր երկրների բանւորներին զէնք վեր-

յնել իրենց կառավարութիւնների գէմ: Բայց և կուսակցութեան կենտրոնականներն ևս մինչև իրենց հոգու խորքը վրդովւած էին նրա ընթացքով: Այդ տատանող մարդիկ, որ կուսակցական դադանի ժողովներում յարձակւում էին «պաշտպանողականներին» վրայ, բայց որ՝ յանուն կուսակցական դիպիւկների և համերաշխութեան սոցիալիզմի դաւաճաններին՝ պարլամենտական ամբիոնից հրաժարւում էին անշատել շայլեմանականներից, շայլեմանականներից աւելի էին կատաղում Լիբկնեխտի գէմ: Չկար մի ցեխ, մի մեղադրանք, որ չզարտէին նրա վրայ այն պատճառով միայն, որ նա համարձակւել էր դուրս գալ այդպէս: Լիբկնեխտն անողոր կռիւ սկսեց նրանց գէմ: Միացեալ Փրոնտի պահպանիչները լաւիս էին, որ նա ջարդում է այդ Փրոնտը, աղերսում էին, որ այդ բանը չանի: Բայց Լիբկնեխտը զիտէր, որ սոցիալիզմի համար կորած է նա, ով զիջումներ է անում պաշտպանողականներին: Եւ նա խնայել չգիտէր: Գերման կառավարութիւնը փորձեց վերջ տալ նրա այդ եռանդուն դործունէութեան և դորակոչելով նրան, ուղարկեց արևելեան Փրոնտը: Բայց, չնայած խիստ հակողութեան, Լիբկնեխտն ռազմաճակատում էլ շարունակեց իր աշխատանքը: Սերտ կապ ունենալով Փրոնտի զինւորների և Գերմանիայում գտնւող բնկերների հետ, նա ղեկավարում էր յետակայ կռիւր, հրատարակելով «Սպարտակի Նամակները» — այդ փոքրիկ, մեքենատիպ թերթիկները հրատապ հարցերի մասին: Ամենից առաջ

նա իր սլաքներն ուղղում էր օպպոզիցիայի տատանող տարրերի գէմ: Կուսակցութեան նախագահ Հաագէի շուրջը համախմբւած տարրերը Լիբկնեխտի խմբակից աւելի փտանդաւոր համարելով, պաշտպանողական մամուլը յաճախ արտատպում էր այդ անլեզալ նամակները: Այդպիսով նամակներն աւելի լայն շրջանների վրայ էին ազդում, քան այդ կարելի էր անել անլեզալ թերթիկների միջոցով: Երբ 1915 թ. աշնանն առաջին անգամ հաւաքւում է Յիմմերվալդի միջազգային կոնֆերանսը, Լիբկնեխտը, անկարող լինելով անցնել սահմանը, նամակ է ուղարկում կոնֆերանսին: Այդ նամակի մէջ նա խարաղանում է կենտրոնական տարրերը և կոչ անում կոնֆերանսին՝ անխնայօրէն մտրակելով առաջ մղել նրանց: Երբ կոնֆերանտի ձախ մասը, իր գլուխն ունենալով ռուս կոմմունիստներին, դեմոնստրաւով կերպով օղջունեց Լիբկնեխտի նամակը, Լեդերուրը յայտնեց, թէ Լիբկնեխտը Փրակցիա չունի: Այն ժամանակ նա ստացաւ Տրոցկու պատասխանը, թէ միջազգային սոցիալիզմը, բացի Լիբկնեխտից գերման սոցիալիզմի ուրիշ ներկայացուցիչ չէ հանաչում:

Մօտենում է մայիսի 1-ի օրը: «Սպարտակ» խմբակը հրապարակալին ցոյց է սարքում: Ընկերները համոզում են Լիբկնեխտին, որ այն ժամանակ Փրոնտից Բերլին էր եկել, ցոյցին չմասնակցել, որովհետև նրա՝ ոստիկանութեան ձեռքն բնկնելը ո՛չ միայն նրան երկար տարիների առժանակիր աշխա-

տանքով է սպառնում, այլ և շատ կթուլացնի կազմակերպութիւնը: Լիբէնէխար մերժում է ընկերների նախադրուշացումը, որովհետեւ նա կարծում է, թէ սոցիալիզմի այդօրինակ անկումից յետոյ չի կարելի բանւորներին ցոյցերի հրաւիրել և անձամբ չմասնակցել այդ ցոյցերին: Նա կարծում է, որ անձնական նախաձեռնութեամբ, առաջնորդի նախաձեռնութեամբ պէտք է վերստին շահել բանւոր զանգւածների վստահութիւնը նրանցից զոհեր պահանջելու իրաւունք ունենալու համար:

«Երիտասարդութեան Ինտերնացիոնալ»-ում, երիտասարդութեան միջազգային միութեան օրգանի մէջ «Անստան» կեդժանունով նա պաշտպանում է անհատի նշանակութիւնը յեղափոխական շարժման մէջ, պաշտպանում է քաջութեան, նախաձեռնութեան նշանակութիւնը: Եւ իր համոզմունքներին հաւատարիմ՝ նա գնում է ցոյցին մասնակցելու:

Բերլինի ոստիկանութիւնը դուրս քաշեց Լիբէնէխարին ցուցարար բանւորների մի խմբից և յաղթականօրէն նրան բանտ տարաւ: Մայիսի 2-ին և 8-ին արած իր երկու յայտարարութիւններով՝ Լիբէնէխարին իր քննիչներին բացատրում է այն պատճառները, որ գրգեցին նրան ցոյցը կազմակերպել և անձամբ մասնակցել: «Այս պատերազմը ո՛չ թէ պատերազմ է յանուն ազգային անկախութեան, կամ ճնշւած ժողովուրդների ազատագրութեան, կամ վերջապէս, յանուն ժողովրդական զանգւածների

լարօրութեան: Պրոլետարիատի տեսակէտից այս պատերազմը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ բանւոր դասի քաղաքական ճնշման, անտեսական շահագործման, զինւորական ոչնչացման գերագոյն աստիճանը կապիտալիստական նպատակների համար»: Եւ նա յայտնում է, թէ իր պարտքն է համարում, որպէս սոցիալիստ, բոլոր արամադրելի միջոցներով կռիւ մղել պատերազմի դէմ: «Այս քաղաքականութիւնը միայն իմ քաղաքականութիւնը չէ, մի քաղաքականութիւն, որին ես պիտի հետևեմ, որքան էլ թանկ նստի դա ինձ, — այլ դա գերման ազգայնակութեան ինչպէս և միւս պատերազմիկ ու չէզօք պետութիւնների ազգայնակութեան մի շարանուն մասի քաղաքականութիւնն է: Այդ քաղաքականութիւնը շուտով կլինի (ինչի վրայ որ ես յօս ունեմ և ինչի համար որ ես կուգեմ անդադրում աշխատել) բոլոր երկրների բանւոր դասակարգի քաղաքականութիւնը, որոնք ոչ ժ կունենան այսօր իշխող դասակարգերի իմպերիալիստական կամքը կոտրելու և յանուն մարդկութեան բարօրութեան իրենց հալեցողութեամբ ժողովուրդների փոխ-յարաբերութիւններն որոշելու»: Մայիսի 8-ին արած իր միւս յայտարարութեան մէջ, պատասխանելով իրեն ուղղւած մեղադրանքին, իբր թէ թշնամուն օգնութիւն ցոյց տւած լինելու առթիւ արւած յանդիմանութեան, նա ասաց. «Միջազգային սոցիալիստը հաւատարապէս թշնամի է թէ՛ օտար և թէ՛ տեղական երկրի կապիտալիստական կառավարու-

թիւներին: Նա կուում է յանուն միջազգային պրո-
լետարիատի բնղղէմ միջազգային կապիտալի, բայց
նա կապիտալի վրայ յարձակում է աշխտեղ, ուր հան-
ախում է աշխ և ուր կարող է յարձակել նրա վրայ,
զործին օգուտ բերելով: Այդ նշանակում է, որ
առաջին հերթին նա պիտի յարձակում գործի սեպ-
հական երկրի կապիտալի վրայ: Իր սեփական եր-
կրում նա պէտք է կռիւ մղի յանուն միջազգային
պրոլետարիատի՝ սեփական կառավարութեան դէմ,
որ ներկայացուցիչն է միջազգային կապիտալի»:

Դատից առաջ, որ աեղի ունեցաւ դոնփակ
զահլիճում, որ շրջապատւած էր զօրքերով, Կարլ
Լիբկնեխար, մարտակոչ անելով իմպերիալիստական
Գերմանիայի ներկայացուցիչներին, կատարեալ փառա-
հովթեամբ յայտարարեց, թէ նա ո՛չ մի վաղիկեան
չի կասկածում, թէ մօտ է աշխ օրը, երբ նրանք՝ իր
դատաւորները՝ նստած կլինին մեղադրականների
նստարանի վրայ և կլսեն ժողովրդի դատապարտիժ,
և ժողովորդի, որի ոյժը կսպանի նրանց:

Լիբկնեխարի դատապարտիժն ամբողջ Գերմա-
նիայում ազդանշան եղաւ ցուցերի ու զործադույ-
ների: Լիբկնեխար Գերմանիայում դարձաւ բանու-
րական լեղափոխութեան դրօշը: Կառավարութիւնն
աշխան էր փախենում նրա ազդեցութիւնից, որ
հրամայեց նոյնիսկ դեղծել նրա դատապարտիժը: Դա-
տափնիւր, որի մէջ դատաւորներն ստիպւած էին
բնղուենել, որ Լիբկնեխար ունեցել է աշխ քաղա-
քական շարժառիթներ, մամուլին յանձնելու համար

փոխարինեց այլ կերպ ձևակերպւած դատա-
փնուով, որի մէջ արդէն նրա բնթացքը բացատրւում
է «Փանատիկոսութեամբ»:

Կարլ Լիբկնեխարի լեռնից փակեցին տաժա-
նակիր բանտի դռները: Պարլամենտը, լաքէյութիւն
անելով կառավարութեան առջև, յանձնեց նրան
կառավարութեան ձեռքը, հանելով նրա անունն իր
շարքերից: Բանտում ալկոս պատգամաւոր Լիբկնեխա-
րի, այլ մի հասարակ զինւոր, որ իբրեւ «հայրե-
նիքի դաւաճան»՝ դատապարտւած էր 6 ամեայ
տաժանակիր աշխատանքի և 10 տարով զրկւած էր
քաղաքացիական իրաւունքներից: Կարլ Լիբկնեխար
կօշկակարութիւն է սովորում բանտում: Բանտի
բոլոր զրկանքներին նա դիմանում է հեղնօրէն,
փնտրելով իր հոգու հանդիսար յոյն դատականներ՝
Եւրիպիդի ու Էսքիլէսի, իր ամենասիրելի զրոյնե-
րի երկերի մէջ: Նա աղահօրէն որսում էր զբոսից
դժւարութեամբ եկող ամեն մի լուր մինչև իր հո-
գու խորքը հաւատացած լինելով, որ մօտ է օրը,
երբ լեղափոխութիւնը կաղաթի իրեն: Պատերազմի
փոթորկի, «ստորերկրեայ» աշխատանքի մէջ Լիբ-
կնեխար դառաւ աշխ, ինչ որ նրան չէր տւել թէո-
րիան, ինչ որ նրան չէր տւել նրա նախկին պրակ-
տիկան—մի ուղիղ ճանապարհ, որի վրայ
չէս նայում ո՛չ դէպի աջ, ո՛չ դէպի ձախ:
Այժմ, պատերազմի սկզբից, որ երևան հանեց դա-
նազան դատակարգերի ու խմբակցութիւնների փառ-
տական յարաբերութիւնները, Լիբկնեխար պարզ

ու որոշակի տեսաւ, թէ աւմ վրայ պէտք է յոյս դնել, տեսաւ, որ միակ ուղին բանւորական զանգ-ւածների լեզափոխական պայքարն է: Նա թօթա-փեց ալսպէս կոչւած «րնդարձակ» սոցիալիզմի վեր-ջին մնացորդներն և դարձաւ լեզափոխական բան-ւոր դասակարգի իսկական առաջնորդը: Մենք տե-ղեկութիւն ստացանք, որ բանտում նա շատ էր անհանգստանում այն հետեանքների պատճառով, որ կարող էր ունենալ Բրեստի հաշտութիւնը ռուս բանւորական կառավարութեան համար: Մենք հա-մոզւած ենք, որ այժմ, նա, ինչպէս նաև Լենինի արտաքին քաղաքականութեան բոլոր ռուս հակա-ռակորդները, համոզւել է, որ Լենինն արդարացի էր: Բրեստի հաշտութիւնից յետոյ Լիբկնեխտին բանտից շուտով արձակելը ցոյց է տալիս, թէ որ-քան անհիմն էր այն երկիւղը, որ Բրեստի հաշտու-թիւնը կ'որոացնի գերման իմպերիալիզմը:

Յանձինս Լիբկնեխտի ռուս բանւորներն ող-ջունում են մի մարդու, որը իմպերիալիստական ռէակցիայի մութ դիշերին տեսնում էր իր զլխի վերևում միջազգային սոցիալիզմի պայծառօրէն փալող տալը, որը բանւորական լեզափոխութեան նկատմամբ եղած թերահաւատութեան շրջանում, խորապէս ու հաստատ համոզւած էր նրա անխու-տափելիութեան, որը, հաւատարմով այդ լեզափոխու-թեան, ձեռքերը ծոցը չէր դնում, որը զիտէր, թէ պայքարի համար հարկաւոր է զէնք կռել: Յանձինս Լիբկնեխտի նրանք ողջունում են մի մարդու, որն

անգամ պարտւած, անգամ բանտի մէջ, թշնամու-ձեռքին գերի, չէր խոնարհում իր հպարտ դուխը, այլ բացարձակ յայանում էր թշնամուն, որ եթէ նա արդարանայ կամ աղաւախ բանտից, կրկին ձեռնա-մուխ կլինի միլենոյն աշխատանքին, որից կտրել է իրեն իմպերիալիստական արդարադատութեան ձեռքը: Լիբկնեխտը թանկ է ռուս բանւոր դասա-կարգի համար, իբրև մի մարդ, որ միշտ իր ամբողջ ուժերով օժանդակել է ռուս բանւորական շարժ-ման և որ այժմ, նայելով ռուս լեզափոխութեան յաղթանակին, կարող է ասել իր մասին. «Ես էլ եմ նրա համար աշխատել»: Բայց նա թանկ է մեզ հա-մար և այն պատճառով, որ ռուս լեզափոխութիւնը նրան նայելով, կարող է ասել ինքն իրեն, որ նրա դատի, նրա աշխատանքի մէջ կենդանի էր իր ոգին, որ նա բնգունեց չերմ սրտով:

Լիբկնեխտի հայրը, ծերունի Վիլհելմ Լիբկնեխտը, իրեն համեստաբար անւանում էր լեզափոխութեան զինւոր. յանձինս Կարլի՝ մենք ողջունում ենք լե-զափոխութեան առաջնորդին, որ գերման պրոլե-տարիատին պիտի ցոյց տայ պայքարի շիտակ ու-ղին, որ Գերմանիայի բանւորական լեզափոխութեան գրօշակիրն է լինելու, որովհետև բնութիւնն օժտել է նրան այն ամեն չափութիւններով, որ պէտք է առաջնորդ լինելու համար: Նա պարզեւել է նրան սրառես միտք, տաք սիրտ, խանդավառութիւն, առանց որի մեծ գործեր անկարելի է կատարել: Ով հանդիպել է Լիբկնեխտին պատերազմից առաջ և

պատերազմի ժամանակ, նա տեսել է և կարող էր
շօշափելու չափ զգալ, թէ ինչպէս նրա վրայ ըն-
կած անասելի պատասխանատուութիւնը կենսու-
րախ, ապրել սիրող, ուստի և շատերին շատ բան
ներելու ընդունակ մարդուն դարձրել է ժամանա-
կի պահանջին համեմատ երկաթէ և խտասիրտ
մարդ: Ով նրան հանգիւյել է պատերազմից առաջ
և պատերազմի ժամանակ, նա զգույցել է, թէ ինչ-
պէս հետզհետէ տնում էր մետաղը նրա բնաւորու-
թեան մէջ: Ողջունելով նրա ազատութիւնը, մենք
հաստատապէս փստահ ենք, որ նա կլինի գերման
բանորդ զոսակարգի ո՛չ միայն դրօշակը, այլ և
մուրճը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԻ ԿՈՄԻՍԱՐԻԱՏ

ԼՈՅՍ ԵՆ ՏԵՍԵԼ

1. Ռ. Սոց. Զեդ. Խորհուրդների Հանրապետության Սահմանադրումներ.

2. Ն. Լենին. «Նամակ Ամերիկեան Բանուորներին». գինը՝ 1 ռ.

3. Վ. Ֆրիշե. «Պրոլետարական պոէզիան» գինը՝ 2 ռ.

4. ՆերշԱԿ. «Դէպքերը Բազում» (Հայ Յեդ. Դաշնակցությունը և Բազի. Խորհրդային Իշխանությունը) գինը՝ 75 կ.

5. ԶիշեՆի. «ԲՐԵՍՏԻՑ ՅԵՏՈՅ» (Հեկուցում Խորհուրդների 5-րդ Համագումարին) գինը՝ 1 ռ.

6. Ն. Լենին. «Կարլ Մարքս» (Համառոտ կենսագրությունը և մարքսիզմի շարադրությունը) գինը՝ 1 ռ. 50 կ.

7. ՆերշԱԿ. «Ինտական Յեդափոխությունը և պրոլետարիատի տակտիկան».

8. ԿԱՐԼ ԻՆԴԵԿ. I. «Կոմմունիստական Կուսակցությունը Գերմանիայում», II. «Կարլ Լիբկնեխտը» (Լիբկնեխտի նկարով).

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ ԵՆ ԵՒ ՅՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿՏԵՍՆԵՆ.

1. Կ. ՄԱՐԽՍ և Ֆ. ԷՆԳԵԼՍ—«Կոմմունիստական Մանիֆեստը» — Պլեխանովի, Կուցկու և հեղինակների յառաջաբաններով.

2. Ն. ԲՈՒՄԵՆՍԻՆ. «Կոմմունիստների ծրագրերը».

3. Մ. ՊԱՎԼՈՎԻՉ (Վելտման) «Ասիան և իր դերը համաշխարհային պատերազմի մեջ».

ՊԱՏՐԱՍՏ ԵՆ ԵՒ ՅՈՒՏՈՎ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ԿՅԱՆՁՆԻՆ.

1. Ն. Լենին. «Իմպերիալիզմը, որպէս կապիտալիզմի վերջին էտապ».

2. Ն. Լենին. «Պետություն և յեդափոխություն».

3. Կ. ՄԱՐԽՍ. «Պատմական նրկեր».

4. Կ. ԿԱՌԻՑԿԻ. «Բրիտանիայում ծագումը».

5. Կ. ԿԱՌԻՑԿԻ, Է. ԲԵՐՆՇՏԱՅՆ և այլն. «Սոցիալիզմի կարապետները» (Սոցիալիզմի պատմությունը). 2 հատոր.

6. Ա. ԲՈՒԴՆԱՆՈՎ. ԵՒ ՍՏԵՊԱՆՈՎ. «Դասընկացք բաղադրանքներում».

7. Ա. ԲՈՒԴՆԱՆՈՎ. «Համառոտ քաղաքատնտեսություն».

8. Կ. ԿԱՌԻՑԿԻ. «Կ. Մարքսի տնտեսագիտական ուսուցումը».

9. Կ. ԿԱՌԻՑԿԻ. «Դասակարգային շահերի հակամարտությունը 1789 թին».